

PLANIFICAREA ȘI PREGĂTIREA PSIHOSOCIALĂ A COPILULUI VICTIMĂ PENTRU AUDIEREA LEGALĂ

*Daniela SÂMBOTEANU, Diana CHEIANU-ANDREI**

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii

**Universitatea de Stat din Moldova*

În acest articol este pusă în discuție o problemă relevantă pentru protecția efectivă a drepturilor copilului victimă în contextul creșterii incidenței crimelor împotriva copilului pe parcursul ultimilor ani în Republica Moldova. Autorii evidențiază angajamentele asumate de autoritățile Republicii Moldova și acțiunile întreprinse pentru a asigura un sistem de justiție corect și accesibil copiilor victime. Datele cercetării sociologice realizate de autori confirmă că majoritatea copiilor victime nu au acces la servicii psihologice de calitate, iar pregătirea acestora pentru participarea în cadrul procedurilor legale este realizată spontan și nu reprezintă o responsabilitate a sistemului de justiție.

Cuvinte-cheie: *copil victimă, pregătire psihosocială, audiere legală, sistem de justiție, asistență psihologică.*

PLANNING AND PSYCHOSOCIAL PREPARATION OF CHILD VICTIM FOR LEGAL PROCEEDINGS

The article put into discussion an issue relevant to the effective protection of the rights of the child victim in the context of increasing incidence of crimes against children during last years in the Republic of Moldova. In the article, the authors highlight the commitments made by the Moldovan authorities and measures taken to ensure a fair and accessible justice system for child victims. An important element of the article are data of sociological research done by the authors that confirm that most child victims do not have access to quality psychological services and preparation for participation in legal proceedings is made spontaneously and is not a responsibility of the justice system.

Keywords: *child victim, psychological preparation, legal proceedings, system of justice, psychological assistance.*

Protecția efectivă a drepturilor copiilor este o condiție *sine qua non* a tuturor proceselor legale dintr-o societate democrată, unde supremația legii veghează asupra prevenirii oricăror atingeri ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Prin adoptarea *Strategiei de Reformare a sistemului de justiție 2011-2015*, Republica Moldova și-a asumat angajamente să asigure un sistem de justiție corect, accesibil, care să ofere copiilor victime și martori respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor la cel mai înalt nivel posibil. Aceasta presupune aplicarea unui sistem de justiție prietenos copilului – accesibil, rapid, adaptat și concentrat pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa la procese și de a le înțelege, dreptul la viață privată, la integritate și demnitate [3].

O abordare bazată pe drepturile copilului cu privire la îngrijire și protecție necesită o schimbare de paradigmă față de respectarea și promovarea demnității umane [2, p.20-21] și integritatea fizică și psihologică a copilului ca persoană deținătoare de drepturi, mai degrabă decât perceperea lui „ca victimă” [1]. Or, adesea regretabil se „revine” asupra necesității respectării drepturilor copilului atunci când deja acesta a avut de suferit sau suferă de pe urma omisiunilor, inacțiunilor sau acțiunilor ineficiente din partea autorităților, reprezentanților legali, a comunității în general. În acest context, o reușită a legislației Republicii Moldova reprezintă modificarea operată în 2012 a Codului de procedură penală, prin introducerea articolului 110¹, care face referire la audierea martorilor minori cu vârstă de până la 14 ani (în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie) în camere speciale cu utilizarea mijloacelor video/audio.

Totuși, trebuie să recunoaștem că deși în Republica Moldova drepturile copiilor sunt oficial recunoscute, există divergențe evidente între prevederile legislației și practică. În multe cazuri accesul copiilor la sistemul justiției prietenoase este limitat de multiple obstacole legale, sociale, culturale și economice, nemaivorbind de lipsa de informare și pregătire a copiilor și reprezentanților legali pentru participarea în acest proces.

Declarațiile copilului victimă/martor a/al infracțiunii cu caracter sexual sau violență domestică reprezintă un important mijloc de probă, ce constă în relatări cu privire la fapta ilegală și persoana care a comis-o. Ori de câte ori este necesară audierea unui copil victimă/martor a/al unei infracțiuni, se impune ca cel care efectuează audierea să țină seama de o serie de chestiuni prealabile ascultării propriu-zise, privitoare la planificarea și organizarea audierii. Astfel, la etapa de planificare și pregătire a audierii copilului este foarte important să se acumuleze riguros informația despre incident, precum și despre copil și familia sa de către organele

de urmărire penală, să se selecteze cu precauție locația realizării interviului, astfel încât copilul să beneficieze de audiere în condiții speciale, de asemenea este recomandat ca copilul să fie inclus într-un program de pregătire pentru participarea la audierea legală. Pregătirea copilului pentru audiere presupune informarea acestuia despre procedura dată, eliminarea barierelor de comunicare directă dintre copil și persoana care-l audiază, crearea unui climat de încredere, care să-l determine pe copil să facă relatările complete. Această activitate o poate realiza atât reprezentantul urmăririi penale, cât și psihologul sau psihopedagogul. Pregătirea copilului se poate realiza în prealabil (1-2 zile înainte de audierea copilului) sau cel puțin cu o oră înainte de începerea audierii. La această etapă copilul este informat despre scopul audierii, modalitățile de desfășurare a audierii, despre importanța detaliilor incluse în relatarea sa, despre faptul dacă audierea sa este înregistrată audio-video, despre scopul în care se face înregistrarea, precum și despre toți participanții la audiere.

Cu părere de rău, practica demonstrează că ofițerii de urmărire penală și procurorii sunt mai puțin dispuși să se implice în pregătirea copiilor pentru participarea la audierea legală. Totodată, conexiunea dintre sectorul justiției și serviciile sociale pentru copii este slab dezvoltată în Republica Moldova, iar serviciile de asistență a copiilor victime ale abuzului sunt insuficiente. Majoritatea copiilor nu au acces la servicii psihologice de calitate, fiind însoțiți în procedurile legale de pedagogi sau psihologi școlari care nu au cunoștințe și practică în domeniu. Cu toate că participarea obligatorie a pedagogului/psihologului în cadrul audierii copiilor este o garanție a apărării drepturilor și intereselor legitime ale acestuia, totuși această normă nu reușește în deplină măsură să-și atingă scopurile, deoarece legea nu stabilește care este scopul prezenței pedagogului/psihologului, care este statutul legal al acestuia, care sunt cerințele față de persoana care participă în această calitate, care este modalitatea de atragere în proces – momente ce urmează să fie reglementate de legislația Republicii Moldova.

Studiul *Copiii victime ale infracțiunilor și procedurile legale: cazul Republicii Moldova*, realizat în 2013 de Centrul de Investigații și Consultanță „Sociopolis” în parteneriat cu Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, relevă că nu toți ofițerii de urmărire penală și procurorii cel puțin informează copilul victimă despre etapele și procedurile legale ce urmează a fi desfășurate. Datele studiului atestă că 58 la sută dintre ofițerii de urmărire penală și 61 la sută dintre procurori informează întotdeauna copilul despre procesul de audiere, alți 5 la sută dintre ofițerii de urmărire penală și 10 la sută dintre procurori nu-i informează niciodată (a se vedea Tabelul).

Tabel

**Informarea copilului victimă a infracțiunii
despre etapele și conținutul procedurilor legale, în %**

	Da, întotdeauna	Da, dar nu în toate cazurile	Nu, niciodată
Ofițeri de urmărire penală	57,8	37,3	4,9
Procurori	60,8	29,4	9,8

Ofițerii de urmărire penală care informează copiii victime despre drepturile lor o fac din următoarele considerente: pentru că copiii au dreptul să cunoască (49,3%); că așa sunt cerințele procedurii (25,3%); pentru o mai bună desfășurare a procesului (16,0%); pentru ca să obțină o informație cât mai complexă de la minor (6,7%) etc. Cei 5 la sută dintre ofițerii care nu informează copiii victime despre drepturile lor au menționat că nu fac acest lucru din cauza vârstei mici a copilului, stării de sănătate a copilului, stării fizice a copilului, însă ei informează reprezentantul legal despre aceste drepturi.

Procurorii informează copiii despre drepturile lor pentru că așa prevede Codul de procedură penală și ei respectă procedura (28,8%); pentru că copiii trebuie să-și cunoască drepturile (28,7%); pentru a stabili contactul psihologic (9,6%); pentru a evita depunerea unui denunț fals (3,2%). Procurorii care au relatat că nu informează copiii despre drepturi o fac din cauza nivelului de dezvoltare a copilului, în cazurile când infracțiunile nu sunt grave, în situațiile în care părțile se împacă sau pentru a nu traumatiza copilul.

Nimeni din reprezentanții structurilor legale nu a menționat că efectuează etapa de pregătire a copilului către procedurile legale. Pregătirea de cele mai multe ori este realizată spontan de către persoanele de încredere ale copilului (părinții, reprezentanții legali în lipsa părinților).

Copiii intervievați au răspuns că au fost pregătiți către procedurile legale de către părinți, de către avocați (cine îi avea), dar, în special, de către psihologii din cadrul ONG-urilor. Copiii au evidențiat rolul pozitiv al psihologului în pregătirea către audierile legale și către prezentarea declarațiilor în instanța de judecată.

Părinții discută despre proces acasă, dar, din motiv că singuri manifestau neliniște, încordare, toată pregătirea lor se reducea la încurajarea copilului prin „*să sperăm că totul va fi bine*” sau la rugămintea „*să spui numai adevărul*”.

În cadrul interviurilor, copiii au relatat că psihologul planifica din timp pregătirea către audiere, informându-i ce reprezintă procesul de audiere (în general), cine sunt participanții la proces, care sunt rolurile fiecăruia din participanți și care sunt drepturile și obligațiile copilului. Această pregătire avea loc în cabinetul psihologic din cadrul Centrului de asistență psihosocială a copilului și familiei „Amicul”/CNPAC. Următoarele pregătiri psihologul le iniția nemijlocit înainte de audiere. În aceste situații psihologul mai mult acorda suport emoțional, în urma căruia copilul devenea mai încrezut în sine. Toți copiii intervievați care au primit asistență psihologică orientată spre pregătirea către participarea în procedurile legale au confirmat că au obținut o încredere în sine și în finalizarea cu succes a procesului de examinare. De exemplu, porneau spre judecători cu gândul: „*Acuși o să le povestesc totul și ei o să mă creadă*”; în paralel cu acest gând apărea senzația că „*a devenit mai ușor a merge pe acest drum*.” Un alt copil a spus: „*Dacă n-ar fi fost ajutorul psihologului înainte de audiere, probabil nici nu aș fi vorbit*”.

Practica demonstrează că în unele situații pregătirea specială și suportul emoțional sunt necesare nu doar înainte, dar și în timpul audierii legale. În astfel de situații, copilul are nevoie de suport psihoemoțional ca să poată depăși situația stresantă condiționată de reevocarea evenimentelor traumatizante. Astfel, în contextul politicilor actuale atât în domeniul legal, cât și în domeniul social, se impune pregătirea specializată a personalului care participă la audierea copiilor victime-martori ai crimelor; totodată este imperios necesară dezvoltarea unui cadru de colaborare eficientă între organele de drept și serviciile sociale din Republica Moldova.

Bibliografie:

1. *Comentariul General al Comitetului pentru Drepturile Copilului nr. 13 (2011)* (para. 2).
2. FLORIAN, E. *Protecția drepturilor copilului*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2007. 224 p. ISBN 978-973-115-217-2
3. *Liniile directoare pentru justiția prietenoasă copiilor, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei*. Strasbourg, 30 iunie, 2010.

Prezentat la 19.05.2014